

INTERNATIONAL FEDERATION OF LIBRARY
ASSOCIATIONS AND INSTITUTIONS

MEĐUNARODNI SAVEZ KNJIŽNIČARSKIH DRUŠTAVA I
USTANOVA

Smjernice za građu laganu za čitanje

Drugo prerađeno hrvatsko izdanje
(prema drugomu prerađenom izdanju izvornika)

Preradili Misako Nomura, Gyda Skat Nielsen i Bror Tronbacke
u ime

IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama

Zagreb
Hrvatsko knjižničarsko društvo
2011.

ELEKTRONIČKA IZDANJA
HRVATSKOGA KNJIŽNIČARSKOG DRUŠTVA
Knjiga 3
ISSN 1846-5447

Urednički odbor

Ana Barbarić
Rajka Gjurković Govorčin
Ivana Hebrang Grgić
Irena Kranjec
Lobel Machala
Breza Šalamon-Cindori
Daniela Živković

Glavna urednica

Ana Barbarić

Naslov izvornika

Guidelines to easy-to-read materials, 2010

Autorizirani prijevod

International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA)
The Hague, Netherlands

S engleskog prevela

Amelija Tupek

Stručna redakcija prijevoda

Mirjana Lenček

Lektorica

Anka Ivanjek

ISBN

978-953-6001-72-9

Sadržaj

Predgovor hrvatskom izdanju	5
Uvod	7
1. Što znači <i>lagano za čitanje</i>?	8
2. Potreba za <i>laganim za čitanje</i>	9
3. Osnove za <i>lagano za čitanje</i>	10
3.1 UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom	10
3.2 Standardna pravila Ujedinjenih naroda	10
3.3 UNESCO i IFLA: Manifest za narodne knjižnice i Manifest za školske knjižnice	11
3.4 Povelja za čitatelja	11
4. Ciljne skupine	12
4.1 Osobe s teškoćama	12
– Osobe s disleksijom i ostalim teškoćama čitanja	12
– Osobe s intelektualnim teškoćama	13
– Osobe s neuropsihijatrijskim poremećajima	13
– “Prelingvalno” gluhe osobe	14
– Gluhoslijepi osobe	14
– Osobe s afazijom	14
4.2 Osobe s ograničenim vještinama čitanja uzrokovanim drugim čimbenicima	15
– Novi useljenici i drugi neizvorni govornici jezika	15
– Loši čitači	15
– Djeca	15
4.3 Je li moguće ujediniti potrebe različitih ciljnih skupina?	16
4.4 Čitanje i razumijevanje	16
5. Urednička djelatnost	17
5.1 Što tekst čini <i>laganim za čitanje</i> ?	17
5.2 Jezik i sadržaj	17
– Literarni radovi	18
– Rad s novinama	18
– Informacije o društvu	19
5.3 Ilustracije	19
5.4 Piktogrami	19
5.5 Oblikovanje	19
– Izgled i oblikovanje	19

– Papir, vrsta i oblik pisma i tisak.....	19
– Logotip i tekst na poledini knjige	20
5.6 Razine težine.....	20
6. Žanrovi i mediji	21
6.1 Tiskani mediji	21
– Literatura	21
– Vijesti i informativna građa	21
– Časopisi	21
6.2 Elektronički mediji i netiskana građa.....	22
– Zvučni oblici.....	22
– Televizija – pokretne slike	22
– CD, DVD, MP3 itd.....	22
– DAISY (Digital Accessible Information System)	22
– Mrežna mjesta.....	23
7. Postupak objavljivanja.....	24
7.1 Objavljivanje.....	24
7.2 Autorsko pravo	24
7.3 Ekonomičnost.....	24
8. Marketing	26
8.1 Razumijevanje marketinga	26
8.2 Predstavnici za čitanje	26
– Primjer: Švedska organizacija predstavnika za čitanje.....	26
– Rezultati projekta predstavnika za čitanje bili su vrlo pozitivni.	27
8.3 Uloga knjižnica.....	27
9. Potreba za znanstvenim istraživanjem	29
10. Mreža laganog za čitanje	30
Rječnik naziva	31
Kontakti i adrese.....	34
– Popis odabranih nacionalnih aktivnosti o laganome za čitanje.....	34
– Popis odabranih međunarodnih organizacija.....	35
Dodatak.....	36

Predgovor hrvatskom izdanju

Drugo izdanje međunarodnih IFLA-inih Smjernica za građu laganu za čitanje iz 2010. godine predstavlja preradbu prvog izdanja Smjernica iz 1997. godine. U posljednjih 13 godina dogodili su se brojni pomaci u području građe lagane za čitanje, ne samo u pogledu tehničkih rješenja, nego također vezano uz postojanje novih međunarodnih dokumenata za osobe s invaliditetom (koje je usvojila i čija je potpisnica Republika Hrvatska) i novosti o pravima vezanima za postupak objavljivanja građe lagane za čitanje i zakonodavstvu vezanom uz autorska prava.

Kada je 2005. godine Hrvatsko knjižničarsko društvo objavilo prijevod prvog izdanja Smjernica, pojam građe lagane za čitanje bio je još podosta nepoznat u Hrvatskoj, premda je potreba za takvom građom bila velika. Pet godina nakon toga, spoznaje vezane uz građu laganu za čitanje već su šire poznate u Hrvatskoj i nije nepoznanica da su različiti oblici građe lagane za čitanje potrebni osobama s različitim stupnjevima poteškoća pri čitanju. Usprkos razlikama, potrebe različitih skupina osoba s posebnim potrebama uvelike se podudaraju i u pogledu proizvodnje građe lagane za čitanje moguća je suradnja različitih ustanova i organizacija, a upravo knjižnice imaju ključnu ulogu u području raspačavanja i dostupnosti građe lagane za čitanje.

Prerađeni oblik Smjernica daje mnogo novih i važnih informacija, uvažavajući napredak stručnih spoznaja i tehnologije. Prvo izdanje Smjernica uglavnom je vezano uz disleksiju i njezina obilježja, poznavanje disleksije i ulogu knjižničnoga osoblja vezanu uz građu laganu za čitanje. Međutim, prerađeni oblik Smjernica šire je usmjeren od prvog izdanja i detaljnije obrađuje različite skupine osoba s invaliditetom koje mogu imati značajnih teškoća pri čitanju. Detaljnije je obuhvaćena ne samo problematika osoba s disleksijom, nego i osoba s intelektualnim teškoćama, neuropsihijatrijskim poremećajima, gluhih i gluhoslijepih osoba, osoba s afazijom, osoba s demencijom i drugih osoba koje mogu zbog različitih razloga imati problema sa čitanjem (kao, primjerice, useljenici i osobe koje loše čitaju).

Važna je novost prerađenog izdanja što ističe uporabu informacijske tehnologije kao sredstva pomoći i širenja građe lagane za čitanje. Ističe se da sve vrste građe lagane za čitanje trebaju uvažavati potrebe različitih skupina osoba s posebnim potrebama kojima su namijenjene, ali i medija unutar kojega se objavljuju (ovisno o tome radi li se o tiskanom, elektroničkom ili zvučnom formatu). Osim navedenoga, u novom izdanju Smjernica naglašava se potreba istraživanja obilježja građe lagane za čitanje suradnjom znanstvenika i stručnjaka iz prakse, u smislu poboljšanja kvalitete spomenute građe. Novo izdanje Smjernica donosi i popis međunarodnih organizacija s kontaktima i adresama za pomoć u organiziranju proizvodnje građe lagane za čitanje i naglašava potrebu

jasnog obilježavanja građe pri objavljivanju zasebnom oznakom *lagano za čitanje* (po uzoru na zemlje Europske unije koje u proizvodnji građe lagane za čitanje imaju više desetljeća iskustva).

Premda na hrvatskome tržištu još uvijek nema sustavne proizvodnje građe koja je objavljena u obliku *laganome za čitanje* (nego postoje samo sporadična izdanja), prerađeno izdanje Smjernica trebalo bi biti izvor novih korisnih informacija i poticajno za nakladnike i sve ustanove i pojedince koji se bave osobama s različitim oblicima teškoća u jeziku, čitanju i pisanju. Uloga ovih međunarodnih Smjernica vrlo je široka jer pruža podatke prijeko potrebne za ostvarivanje demokratskih prava osoba s različitim teškoćama, u smislu prava na pristup informacijama (na njihovo korištenje i razumijevanje), prava na obrazovanje te omogućivanje samostalnog života i zaštitu dostojanstva osoba s invaliditetom.

Nadamo se da će prijevod novog izdanja ovih Smjernica biti poticajan knjižničarima u Hrvatskoj u izradi novih prilagođenih knjižničnih programa i u radu na podizanju kvalitete pružanja knjižničnih usluga osobama s različitim teškoćama u čitanju i pisanju.

Dunja Marija Gabriel

Uvod

Ove smjernice imaju tri osnovna cilja: 1) opisati prirodu građe lagane za čitanje i potrebu za tom vrstom građe te odrediti glavne ciljne skupine; 2) ponuditi naputke nakladnicima građe lagane za čitanje i organizacijama i uredima koji pomažu osobama s teškoćama u čitanju; 3) ponuditi prijedloge nakladnicima građe lagane za čitanje te organizacijama i agencijama koje pružaju podršku osobama s teškoćama čitanja.

Publikacije u obliku laganom za čitanje trebaju osobe s različitim stupnjem teškoća pri čitanju. Potrebe ovih skupina uvelike se podudaraju pa je u proizvodnji građe lagane za čitanje moguća suradnja nekoliko država. Knjižnice imaju ključnu ulogu na području građe lagane za čitanje.

Ovo je drugo izdanje Smjernica za građu laganu za čitanje. Od prvoga izdanja iz 1997. godine dogodili su se mnogi pomaci u području građe lagane za čitanje, ne samo u tehničkim rješenjima, nego su se i okolnosti za osobe s posebnim potrebama promijenile.¹ Suvremeno društvo postavlja visoke zahtjeve prema svima i danas se od svih građana očekuje dobra informiranost i samostalnost u donošenju odluka, uključujući i osobe s posebnim potrebama.

Za preradbu Smjernica odgovorna je Radna skupina IFLA-ine Sekcije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama. Članovi Radne skupine jesu: Misako Nomura (Japan), Gyda Skat Nielsen (Danska) i Bror Tronbacke (Švedska).

Nadamo se da će ove Smjernice potaknuti objavljivanje građe lagane za čitanje diljem svijeta te biti izvor korisnih informacija za nakladnike i društvo.

---

¹ Hrvatski prijevod 1. izd. Smjernica objavljen je 2005. *Vidi*: Smjernice za građu laganu za čitanje / prikupio i priredio Bror I. [Ingemar] Tronbacke ; pod pokroviteljstvom IFLA-ine Sekcije za knjižnice za osobe s posebnim potrebama ; s engleskog preveo Kristijan Ciganović ; stručna redakcija prijevoda Mirjana Lenček-Vancaš, Zrinjka Stančić. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2005. *Nap. ur.*

1. Što znači *lagano za čitanje*?

Postoje dvije definicije izraza *lagano za čitanje* koje se vrlo malo razlikuju. Jedna podrazumijeva takvu jezičnu prilagodbu teksta kojom je olakšano njegovo čitanje, a tekst postaje dostupniji od prosječnog teksta, no to ne olakšava njegovo razumijevanje. Druga definicija podrazumijeva prilagodbu koja istodobno olakšava čitanje i razumijevanje.

Cilj je publikacija laganih za čitanje predstaviti tekstove jasne i lagane za razumijevanje, prikladne raznim dobnim skupinama. Da bi se došlo do takvih proizvoda, autor/nakladnik mora uzeti u obzir sadržaj, jezik, ilustracije i prijelom.

2. Potreba za *laganim* za čitanje

Osiguravanje građe lagane za čitanje, pitanje je demokracije i pristupa.

Međunarodne studije pokazuju da u većini zemalja više od 25 posto populacije odraslih ne dostiže stupanj pismenosti koji se očekuje od devetogodišnjaka s formalnim obrazovanjem. U nekoliko zemalja taj se broj penje na čak 40-50 posto.²

Demokratsko je pravo svakoga da u razumljivom obliku ima pristup kulturi, literaturi i informacijama. Od životne je važnosti da svi građani imaju pristup informacijama o onome što se događa u društvu. Svaki pojedinac mora biti dobro obaviješten kako bi ostvario svoje demokratsko pravo i imao nadzor nad svojim životom, treba biti dobro informiran kako bi bio sposoban donositi odluke.

Vrlo važan čimbenik predstavlja i *kvaliteta života*. Sposobnost čitanja uvelike povećava samopouzdanje ljudi i omogućuje im proširiti svoje vidike i preuzeti nadzor nad vlastitim životom. Ljudi kroz čitanje mogu razmjenjivati zamisli, misli i iskustva te se razvijati kao ljudska bića.

---

² International Adult Literacy Surveys – IALS (Međunarodna istraživanja o pismenosti odraslih), 1998.

3. Osnove za *lagano za čitanje*

Promoviranje čitanja i potrebe za građom laganom za čitanje snažno podržavaju Konvencija i Standardna pravila Ujedinjenih naroda, UNESCO-ov/IFLA-in Manifest za narodne knjižnice te Povelja za čitatelja Međunarodne udruge nakladnika i Međunarodnog odbora za knjigu.

3.1 UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom

2006. godine Ujedinjeni narodi prihvatili su Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom. Konvenciju je ratificiralo nekoliko država i ona ih zakonski obvezuje.

Konvencija navodi da teškoće proizlaze iz međudjelovanja osobe s oštećenjem i prepreka koje proizlaze iz stavova i okoline, koje ih ometaju u njihovomu potpunom i učinkovitom sudjelovanju u društvu.

Svrha je Konvencije promicati, zaštititi i osiguravati potpuno i ravnopravno uživanje u svim ljudskim pravima osoba koje imaju neko oštećenje. Ona pokriva ključna područja poput pristupa, pokretljivosti, zdravlja, obrazovanja, zapošljavanja, osposobljavanja i rehabilitacije, sudjelovanja u političkom životu te jednakosti i nezakidanja.

Povelja prepoznaje važnost pristupa informacijama i komunikaciji. Konvencija navodi da informacija u pristupačnim oblicima, kao što je oblik lagan za čitanje, mora biti neophodna. Takva prilagodba označava izmjenu koja nije nesrazmjerna mogućnostima. Publikacije u obliku laganom za čitanje treba prihvatiti kao neophodan i dostupan oblik publikacija.

3.2 Standardna pravila Ujedinjenih naroda

Godine 1993. Ujedinjeni narodi usvojili su dokument pod nazivom *Standardna pravila o izjednačivanju mogućnosti za osobe s invaliditetom*. Standardna pravila nisu obvezujuća, ali snažno potiču određene nacionalne zakonodavne strukture.

Prema pravilu broj 5, države trebaju razvijati strategije kojima će različitim skupinama osoba s invaliditetom omogućiti pristup informativnim službama i dokumentaciji. Također, države moraju poticati medije, posebno televiziju, radio i novine, da svoje usluge učine što pristupačnijim. Prema pravilu broj 10, osobe s invaliditetom trebaju ravnopravno sudjelovati u kulturnim aktivnostima, a države moraju osmisliti i primijeniti metode kojima će se literatura, film i kazalište približiti osobama s invaliditetom.

3.3 UNESCO i IFLA: Manifest za narodne knjižnice i Manifest za školske knjižnice

U studenom 1994., UNESCO je objavio *Manifest za narodne knjižnice*. U Manifestu se izražava uvjerenje da je narodna knjižnica vitalna snaga u obrazovanju, kulturi i obavješćivanju i bitan čimbenik u izgradnji mira i duhovnog blagostanja u svijesti muškaraca i žena.

“Službe za narodne knjižnice zasnivaju se na jednakosti pristupa svima, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost, jezik ili društveni položaj. Posebne se službe i građa moraju osigurati za one korisnike koji se iz bilo kojeg razloga ne mogu služiti redovitim uslugama i građom, na primjer za pripadnike jezičnih manjina, osobe s invaliditetom, bolesnike u bolnicama ili zatvorenike”.

Manifest za školske knjižnice objavljen 1999. teži definiranju i unapređivanju uloge školskih knjižnica i informacijskih službi za osposobljivanje učenika u svladavanju pomagala za učenje te gradiva koji će im omogućiti puni razvoj sposobnosti; nastavak učenja tijekom života; donošenje odluka temeljem informacija.

3.4 Povelja za čitatelja

Međunarodna udruga nakladnika (*International Publishers Association*) i Međunarodni odbor za knjigu (*International Book Committee*) zajednički su usvojili Povelju za čitatelja (*Charter for the Reader*) 1992. godine. U Povelji se izjavljuje da je čitanje neophodno za naše kulturno i znanstveno nasljeđe te za promicanje međunarodnog razumijevanja. Demokracija ovisi o dobro obaviještenim građanima. Pisana riječ neizostavna je sastavnica osobnog razvoja pojedinca. Čitanje je neophodno za osobni razvoj pojedinca i za njegovu otvorenost vanjskom svijetu i drugim ljudima.

Povelja, također, ističe da nakladnici imaju obvezu prema čitateljima. Oni se moraju truditi postići jednake nakladničke i proizvodne standarde kao i jednake usluge. Moraju se truditi i da zadovolje potrebe različitih skupina stanovništva te tražiti ekonomsku potporu ako objavljivanje u drugim uvjetima ne bi bilo moguće.

Postoji potreba za informacijama o čitanju i čitateljskim potrebama. Jedini način na koji se čitanje može učiniti dostupno svima jest da nakladnici, knjižnice i drugi koji pružaju informacije zajedno s kulturnim, obrazovnim i društvenim ustanovama rade na promicanju čitanja. Takav savez javnih i privatnih interesa otvara najviše nade u ispunjavanje širokog područja općih potreba za čitanjem.

4. Ciljne skupine

Postoji mnogo uzroka teškoća u čitanju i više skupina osoba koje zbog bilo koje teškoće ili nedostatka mogu imati koristi od građe lagane za čitanje.

Najprije bismo mogli izdvojiti dvije osnovne skupine:

- *osobe s teškoćama*, kojima su različite vrste građe lagane za čitanje trajno potrebne i
- *čitatelji s nedostatnim jezičnim vještinama* kojima ova vrsta građe može u određenom razdoblju biti korisna. Tim osobama publikacije u obliku laganom za čitanje mogu poslužiti kao početak rješavanja problema i kao korisni izvor vježbe. Ova građa može pobuditi njihovo zanimanje i biti pomagalo za poboljšavanje čitalačkih vještina.

Dvije osnovne skupine korisnika građe lagane za čitanje nadalje su podijeljene u dobne skupine:

- odrasli
- mladi i
- djeca.

Ove Smjernice prvenstveno obrađuju građu namijenjenu odraslima, mladima te djeci školskog uzrasta.

U nastavku su detaljnije opisane osnovne populacijske skupine koje mogu imati koristi od građe lagane za čitanje.

Nemaju sve osobe u nekoj ciljnoj skupini jednake potrebe za građom laganom za čitanje. Također, važno je prepoznati da često postoji preklapanje među skupinama koje mogu imati koristi od građe lagane za čitanje.

4.1 Osobe s teškoćama

Različita oštećenja mogu uzrokovati probleme pri čitanju i tako stvoriti potrebu za građom laganom za čitanje. Pojedinaac također može imati i višestruka oštećenja.

Osobe s disleksijom i ostalim teškoćama čitanja

Pojam *teškoće čitanja* teško je opisati. To je širok pojam koji podrazumijeva mnogo različitih stanja. Ono što im je zajedničko jest raskorak između intelektualne razine i zanimanja pojedinca te njegovih vještina čitanja i razumijevanja.

Osobe s disleksijom čine posebnu skupinu osoba s teškoćama čitanja. Disleksija je nemogućnost da osoba nauči dobro čitati i pisati unatoč urednoj inteligenciji i dostatnom trudu.³

Osobama s disleksijom teško je čitati riječi i/ili pravilno ih pisati, premda ih mogu razumjeti. Procjenjuje se da između pet i deset posto svjetskog stanovništva ima disleksiju. Neki od njih trebaju građu laganu za čitanje.

Osobe s intelektualnim teškoćama

Intelektualne teškoće kognitivni su poremećaj. Ponekad se izrazi *intelektualne teškoće*, *mentalno oštećenje* i *teškoće u učenju* upotrebljavaju kao istoznačnice.

Stupanj intelektualnih teškoća povezan je s intelektualnim sposobnostima kao i s društvenim i osobnim razvojem pojedinca. Sniženo intelektualno funkcioniranje obično se dijeli u tri razine:⁴

- lako
- umjereno
- teže.

Funkcioniranje osoba s intelektualnim teškoćama lakšeg stupnja može biti blisko prosječnoj inteligenciji. Mnoge osobe s intelektualnim teškoćama lakšeg stupnja mogu čitati jednostavne tekstove. Neki pojedinci s umjerenim intelektualnim teškoćama mogu čitati kratke tekstove lagane za čitanje, dok oni s intelektualnim teškoćama težeg stupnja, iako to sami ne mogu, mogu imati uza se nekog tko će im čitati.

Nema potrebe za daljnjom podjelom jer su individualne razlike, potrebe i mogućnosti važnije od podjele koja je utemeljena na kvocijentu inteligencije.

Približno jedan posto svjetskog stanovništva ima snižene intelektualne sposobnosti. Ta je brojka u visoko razvijenim zemljama obično niža, a u manje razvijenim zemljama možemo očekivati viši postotak zbog lošije prehrane i medicinske njege.⁵

Osobe s neuropsihijatrijskim poremećajima

Neuropsihijatrijski poremećaji uzrokovani su raznim moždanim disfunkcijama. Ove disfunkcije često uzrokuju probleme u učenju, poremećaje nedostatka pažnje kao i nedostatak nadzora motorike i podražaja. Neuropsihijatrijski poremećaji uključuju raspon dijagnoza, uključujući ADHD, autizam, Aspergerov i Touretteov sindrom.⁶

ADHD kratica je za nedostatak pozornosti/hiperaktivni poremećaj (*attention deficit/hyperactivity disorder*). To je generički izraz koji opisuje simptome u području pažnje, motoričkih i perceptivnih smetnji. ADHD nije intelektualno oštećenje, iako može postojati uz intelektualno oštećenje.

³ International Dyslexia Association – IDA (Međunarodna udruga za disleksiju)

⁴ Department of Health and Human Services, USA (Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi, SAD)

⁵ Inclusion International (Međunarodna udruga za uključenost)

⁶ The National Board of Health and Welfare, Sweden (Nacionalni odbor za zdravlje i dobrobit, Švedska)

Teškoće pažnje i perceptivne smetnje često dovode do teškoća čitanja, pisanja i ostalih teškoća učenja. Obilježja ADHD-a s vremenom se smanjuju; nekim osobama s ADHD-om građa laganu za čitanje može biti od velike pomoći.

Autizam je oštećenje za koje su svojstvene teške i trajne teškoće u nekoliko važnih područja razvoja; području društvenih interakcija i komunikacija, ponašanja i mašte. **Aspergerov** sindrom visokofunkcionalni je tip autizma, dok je za **Touretteov** sindrom svojstven manjak podražaja.

Osobe s neuropsihijatrijskim oštećenjima često pate od dodatnih oštećenja.

“Prelingvalno” gluhe osobe

“Prelingvalno” gluhe osobe su one koje su rođene gluhe ili su sluh izgubile u ranoj životnoj dobi, odnosno u predjezičnoj fazi. Zbog gluhoće dolazi do narušenog ili zakašnjelog jezično-govornoga razvoja. Mnoge osobe gluhe od rođenja koriste znakovni jezik kao svoj prvi jezik i tim se jezikom vrlo dobro služe u komunikaciji. U pisanom jeziku, međutim, često teže razumiju apstraktne pojmove, metafore i jezične šale i zagonetke.⁷

Gluhoslijepe osobe

Gluhoslijepe osobe možemo podijeliti u sljedeće skupine:

- osobe koje su rođene gluhe i slijepe (ili su postale gluhe i slijepe u ranoj životnoj dobi)
- osobe koje su izgubile sluh i vid u kasnijoj životnoj dobi.

Osobe koje su rođene gluhe i slijepe komuniciraju dodirnom i nedostatan razumiju pisani i govorni jezik.⁸ Njima je često potrebna građa laganu za čitanje na brajevom pismu ili brajici.

Osobe koje su izgubile sluh i vid u kasnijoj životnoj dobi mogu imati ili veće oštećenje sluha ili veće oštećenje vida. Osobe koje su gluhe i koje su kasnije izgubile vid, koriste se znakovnim jezikom kao svojim prvim jezikom. One tiskani tekst smatraju stranim jezikom i obično imaju teškoća pri razumijevanju metafora. I njima može uvelike koristiti građa laganu za čitanje napisana brajicom.

Osobe koje su izgubile vid, a kasnije su oglušile, koriste govorni jezik kao svoj prvi jezik. Njihove vještine čitanja brajice možemo usporediti sa sposobnošću slijepih osoba koje nisu gluhe.

Osobe s afazijom

Afazija je jezični poremećaj uzrokovan oštećenjem u središtima za jezično razumijevanje ili jezičnu proizvodnju. Ovo stanje često je uzrokovano cerebrovaskularnim poremećajima, tumorom mozga ili povredama mozga. Organska oboljenja koja zahvaćaju

---

⁷ World Federation of the Deaf (Svjetska federacija gluhih)

⁸ Deafblind International (Međunarodna udruga gluhoslijepih)

mozak, kao što su multipla skleroza ili Parkinsonova bolest, mogu u uznapredovalim stadijima uzrokovati afaziju.⁹

Osobe s afazijom imaju teškoća u jeziku, unatoč urednoj inteligenciji. Ponekad se pojavljuju djelomična postranična paraliza i problemi s pamćenjem. Afaziju možemo podijeliti u više oblika s različitim simptomima. Među osobama s afazijom, potreba za građom laganom za čitanje ovisi o simptomima bolesti.

Osobe s demencijom

Demencija može biti vezana uz Alzheimerovu bolest, može biti krvožilna i frontotemporalna demencija. Osobe s demencijom često imaju teškoće sa standardnim jezikom i čitanjem standardnog teksta. Takvi problemi u komunikaciji smanjuju socijalnu interakciju i utječu na sposobnost nošenja sa svakodnevnim životom.¹⁰

Iskustvo proisteklo iz aktivnosti s predstavnicima za čitanje ukazuje na to da tekstove lagane za čitanje mogu koristiti osobe u ranoj i uznapredovaloj fazi demencije. Građa lagana za čitanje olakšava razumijevanje i komunikaciju te može privremeno povratiti sjećanja. Čitanje naglas također je vrlo poticajna aktivnost. (Vidjeti također pod: Predstavnici za čitanje)

4.2 Osobe s ograničenim vještinama čitanja uzrokovanim drugim čimbenicima

Neizvorni govornici jezika, osobe s ograničenim obrazovanjem pa čak i djeca izvorni govornici predstavljaju skupinu čitatelja koji, privremeno ili stalno, mogu imati koristi od knjiga i časopisa laganih za čitanje.

Novi useljenici i drugi neizvorni govornici jezika

Novi useljenici pripadaju ovoj kategoriji. Ne samo da govore drugim jezikom, nego mogu dolaziti i iz različite kulturalne, vjerske i obrazovne sredine. Građa lagana za čitanje može pomoći useljenicima tijekom i poslije razdoblja prilagodbe.

Loši čitači

Funkcionalna nepismenost može biti rezultat mnogobrojnih čimbenika, primjerice nedostatne naobrazbe, socijalnih problema ili mentalnih bolesti. Funkcionalno nepismene osobe ne mogu čitati niti razumjeti tekst na razini dovoljnoj za funkcioniranje u modernom društvu. Za njih građa lagana za čitanje može biti vrlo važna.

Djeca

Knjige i novine lagane za čitanje također mogu biti korisne školskoj djeci u dobi do četvrtog razreda.

⁹ Association Internationale Aphasie – AIA (Međunarodna udruga za afaziju)

¹⁰ The Dementia Association, Sweden (Udruga za demenciju, Švedska)

4.3 Je li moguće ujediniti potrebe različitih ciljnih skupina?

Mogu li se ujediniti potrebe različitih ciljnih skupina? O tom se pitanju naširoko raspravljalo. Naravno da postoje razlike u svrsi i životnim okolnostima u kojima je ljudima potrebna građa lagana za čitanje. Mjerila su se, uglavnom prema iskustvu, razvijala, ispitivala i prilagođivala različitim skupinama, i to prema iskustvu u izdavaštvu. Ipak, općenito se možemo složiti da ima više čimbenika koji te ciljne skupine ujedinjuju, nego onih koji ih razdvajaju. Knjige, novine i druge publikacije lagane za čitanje mogu koristiti osobe s različitim teškoćama čitanja.

Ipak, neće svi proizvodi lagani za čitanje odgovarati svim čitateljima iz svih ciljnih skupina. Zanimanje pojedinog čitatelja i iskustvo gotovo su jednako važni kao i čitljivost i razumljivost knjige.

Krug čitatelja obično je veći nego što se može očekivati. Važno je da svakog čitatelja upoznamo s odgovarajućom publikacijom laganom za čitanje. To je prvenstveno pitanje objavljivanja i marketinga.

4.4 Čitanje i razumijevanje

Uspješno čitanje ne sastoji se od pukog odgonetavanja značenja riječi. Čitanje mora voditi do informacija i pobuditi misli i osjećaje. Čitanje nije uvijek samostalna aktivnost. Osobama s ozbiljnim teškoćama pri čitanju vjerojatno će vrlo malo donijeti pokušaj da samostalno čitaju čak i knjige lagane za čitanje. Čitanje naglas u skupini ili slušanje priča također je kulturološko iskustvo, a zajedničko čitanje postaje smislen oblik komunikacije i ugodan doživljaj.

5. Urednička djelatnost

5.1 Što tekst čini laganim za čitanje?

Prvi nakladnici i urednici grade lagane za čitanje neuspješno su pokušavali sastaviti potanke upute za tu vrstu publikacija. Pokušavali su odrediti što točno tekst čini laganim za čitanje. Današnji istraživači i stručnjaci za čitanje uglavnom su odustali od takvih pokušaja i više se oslanjaju na ishode utemeljene na iskustvu i dokazima.

Koncept grade lagane za čitanje ne odnosi se samo na **jezik i sadržaj**, nego uključuje **ilustracije, oblikovanje i prijelom**.

Preporuke za uredničku djelatnost opće su naravi. Razlikuju se ciljevi sljedećih vrsta publikacija: **literatura** lagana za čitanje trebala bi **posredovati** literarnom stvaranju koje je izrekao autor, **novinske informacije** trebaju prenijeti novosti kao novinarski proizvod i publikacije **informativne naravi** (vladine, komercijalne itd.) trebaju biti učinkoviti prijenosnici razumljivih informacija.

5.2 Jezik i sadržaj

Nekoliko je općih smjernica i čimbenika koji tekst čine laganim za čitanje i razumijevanje:

- a) Pišite konkretno. Izbjegavajte apstraktan jezik.
- b) Budite logični. Radnja treba slijediti jedinstvenu nit s logičnim slijedom.
- c) Radnja mora biti neposredna i jednostavna, bez dugačkih uvoda i previše likova.
- d) Umjereno koristite simboličko izražavanje (metafore). Takav bi jezik neki čitatelji mogli pogrešno razumjeti.
- e) Budite sažeti. Izbjegavajte više radnji u jednoj rečenici. Ako je moguće, rasporedite riječi tako da jedna fraza zauzme samo jedan redak.
- f) Izbjegavajte teške riječi, ali ipak koristite riječi s “težinom” primjerene odraslim osobama. Nepoznate riječi objasnite kontekstom.
- g) Složene odnose objasnite i opišite na konkretan i logičan način, pri čemu se događaji nižu logičnim kronološkim slijedom.
- h) Potaknite pisce i ilustratore da upoznaju svoju čitateljsku publiku i da budu informirani o tome što znači imati teškoće čitanja. Neka se susreću sa svojim čitateljima i upoznaju se s njihovim iskustvima o svakodnevnom životu.
- i) Ispitajte građu na predstavnicima ciljnih skupina prije tiskanja.

Ukoliko opće savjete slijede urednici i nakladnici, građa lagana za čitanje može znatno smanjiti teškoće pri čitanju kod osoba s intelektualnim/kognitivnim teškoćama, kao i kod osoba s različitim vrstama teškoća učenja i čitanja, uključujući disleksiju. Jednostavnost ne treba omalovažavati. Jezikom jednostavnim za čitanje, dobro napisana knjiga može biti dobro iskustvo svakom čitatelju.

Literarni radovi

Nemojte previše ograničavati autora! I ne postavljajte prevelika ograničenja piscima, ilustratorima i fotografima. Nikada ne smijemo zaboraviti da su pisanje i ilustriranje kreativni postupci koji rijetko uspijevaju ako ih sputavamo. Priručnik s uputama za tu vrstu posla ne može se sastaviti!

Nemojte biti predogmatični! Neka umjetnička književnost ostane umjetnička! Stvaranje građe lagane za čitanje mora biti zabavno i poticajno. Knjige moraju biti izvor razonode i poticanja mašte. Neka pisci i drugi umjetnici osjete izazov stvaranja djela laganih za čitanje!

Često je teško pisati jednostavnim jezikom. Pisati tako da je napisano lagano razumjeti, može se pretvoriti u opasno balansiranje između jednostavnosti i banalnosti. U kratkom izlaganju priče, svaka je riječ osobita i od velike važnosti. Važno je imati dobru priču. Iznimno je teško postojeću literaturu prevesti u oblik lagan za čitanje. To ne postaje samo pitanje stvaranja dobrog teksta laganog za čitanje, nego i zadržavanja ugođaja i osjećaja koje je stvorio izvorni autor. Ali prilagodba je uvijek prepričavanje, ne i prevođenje.

Pogledajte u Dodatku primjere tekstova laganih za čitanje. Za primjere knjiga laganih za čitanje iz različitih zemalja, pogledajte pod Kontakti i adrese.

Rad s novinama

Nakladnici za svaku knjigu određuju razinu jezika i sadržaj prema ciljnim skupinama. Nasuprot tome, novine lagane za čitanje obično su dosljedne razini jezika i složenosti sadržaja dopuštajući neznatne varijacije u člancima ovisno o sadržaju. Novine lagane za čitanje imaju ista mjerila kao redovne novine. Glavni je cilj novina laganih za čitanje prenošenje novosti i izvještavanje o događajima, koliko god složeni bili, na jasan i izravan način.

Elementi koji novine čine laganima za čitanje jesu oni elementi koji se primjenjuju u knjigama. U standardnim novinama uobičajeni su spretno sročeni glavni naslovi, stručni izrazi i simboličko izražavanje. U novinama laganim za čitanje valja izbjegavati takav način iznošenja informacija, ali treba obilno koristiti odgovarajuće ilustracije. Neophodno je da prijelom bude jasan i jednostavan.

Standardne su novine često pretrpane činjenicama, a novine lagane za čitanje moraju se truditi da vijesti budu smještene u određeni kontekst i da postoje dodatni podaci i objašnjenja.

Zamršene teme nije lako ukratko izložiti. Jedno od mogućih rješenja bila bi posebna novinska priča; teme vezane uz izbore ili vjerska uvjerenja prikladne su za ovakve priče.

Ne mogu se sve vijesti opisati na jednostavan način. No, očekujemo li da svaki čitatelj razumije sav sadržaj standardnih novina? I koliko ljudi uopće zanima sve?

Za primjere novina laganih za čitanje iz raznih zemalja, pogledajte pod Kontakti i adrese.

Informacije o društvu

Osim vijesti, važno je da sve osobe imaju pristup razumljivim javnim dokumentima i informacijama o društvu i vladi, kao što su izborni postupak i građanska prava i odgovornosti. Također je presudno doći do razumljivih informacija od poslovnih i osiguravajućih društava, banaka i drugih ustanova koje nude proizvode i usluge.

5.3 Ilustracije

Često kažemo da slika govori više od tisuću riječi. U kontekstu građe lagane za čitanje, ilustracija često igra mnogo važniju ulogu, nego u drugim vrstama publikacija. Slika koja zorno pokazuje ono što je opisano u testu, povećava razumijevanje i pojašnjava poruku.

Slika, također, može produbiti dimenziju teksta. Mnogo se raspravljalo o tome kako bi *nerealistične*, primjerice apstraktne slike, trebalo koristiti u publikacijama laganim za čitanje. Ova vrsta umjetnosti izaziva mnogo različitih mišljenja i oprečnih interpretacija. Iskustvo pokazuje da publika s teškoćama čitanja, primjerice, osobe s intelektualnim teškoćama (koje razumiju i tumače svijet na konkretan način) mogu dobro prihvaćati nadrealističke slike. Apstraktna slika, primjerice, može dočarati ugođaj i osjećaj opisan u tekstu. Stoga je važno da se slika *podudara* s tekstem. Slika koja navodi na drugačije razmišljanje i ne opisuje ono što je dano u tekstu, vjerojatno će zbuniti osobe s teškoćama čitanja.

Ilustracije također moraju biti u izravnoj vezi s tekstem.

5.4 Piktogrami

Piktogram ili piktograf simbol je koji predstavlja koncept ili predmet ilustracijom. Građa lagana za čitanje s piktogramima pomaže osobama s intelektualnim teškoćama razumijevanje sadržaja.

5.5 Oblikovanje

Izgled i oblikovanje

Prijelom građe lagane za čitanje mora biti jasan i privlačan. Široke margine i veliki razmaci čine tekst pristupačnijim. Korice moraju biti povezane sa sadržajem.

Tekst mora biti tiskan u blokovima s ograničenim brojem redaka po stranici. Svaka pojedina rečenica trebala bi stati u jedan redak, a svaka rečenica trebala bi se rastavljati na mjestu na kojem se u govoru pojavljuje prirodna stanka.

Knjige i novine moraju biti privlačna izgleda i ne smiju izgledati kao dječje ako su namijenjene odraslim osobama. Knjiga lagana za čitanje ne smije se razlikovati od ostalih knjiga.

Papir, vrsta i oblik pisma i tisak

Papir mora biti kvalitetan. Mora postojati dovoljno dobar kontrast između pozadine i ilustracija. Treba oprezno koristiti boju kod pozadine i pisma.

Pismo mora biti jasno i razmjerno veliko. Iskustvo pokazuje da su jasna serifna pisma (npr., Times i Garamond) ili čista pisma bez serifa (npr., Helvetica i Verdana) dobar izbor za dijelove običnog teksta. Preporučuje se veličina slova od 11 do 12 točaka.

Logotip i tekst na poleđini knjige

Proizvodi lagani za čitanje moraju biti pravilno označeni. Logotip koji govori da se radi o građi laganoj za čitanje, praktično je rješenje za postizanje tog cilja. Proizvodi čiji logo naznačuje da se radi o proizvodima laganim za čitanje trebaju odgovarati određenim zahtjevima u pogledu jezika, sadržaja i izgleda.

Tekst (engl. blurb) na poleđini knjige mora dobro opisati sadržaj i u njemu mora biti naznačeno za koju razinu teškoća je namijenjena knjiga.

5.6 Razine težine

Građu laganu za čitanje treba proizvoditi u različitim razinama težine. Kao što je prethodno spomenuto, čitalačke sposobnosti unutar skupina iste teškoće čitanja mogu se znatno razlikovati. Osobe s intelektualnim i kognitivnim teškoćama nisu homogena skupina i njihove sposobnosti variraju od gotovo uredne inteligencije do teških mentalnih teškoća.

6. Žanrovi i mediji

Postoji potreba za različitom literaturom i informacijama laganim za čitanje. U današnje vrijeme, većina publikacija može biti dostupna u raznim medijskim formatima, uključujući tiskanom, elektroničkom i zvučnom formatu. Knjige su često dostupne kao zvučne knjige, dok su elektroničke inačice novina često dostupne na internetu.

6.1 Tiskani mediji

Literatura

Literatura lagana za čitanje mora uključivati beletristiku i nebeletristiku, uključujući izvorna djela lagana za čitanje dostupna u raznim medijskim oblicima, kao i stručne tekstove i prilagođene klasike. Svi žanrovi moraju biti dostupni – romani, kratke priče, poezija, trileri, putopisi itd.

Neki ljudi mogu prigovoriti prilagodbi i pojednostavljivanju klasičnog romana u tekst lagan za čitanje. Proizvod lagan za čitanje mogu smatrati “razvodnjenim”. No, bez oblika laganog za čitanje, za mnoge osobe s teškoćama pri čitanju velik dio kulturnog naslijeđa bio bi nedostupan. Knjige lagane za čitanje mogu istodobno osobama kod kojih nisu razvijene navike čitanja otvoriti nova vrata, stvoriti zanimanje i dati prigodu za razvoj njihovih čitateljskih sposobnosti.

Vijesti i informativna građa

Mnogim ljudima pristup vijestima i drugoj informativnoj građi u inačici laganoj za čitanje predstavlja jedini način za ostvarenje njihovoga demokratskog prava na obaviještenost. Vjerojatno je čitateljska publika više zainteresirana za ovu inačicu laganu za čitanje, nego za knjigu.

Mnogi ljudi imaju teškoća pri razumijevanju uobičajenih sredstava javnog priopćivanja. Novinski članci su često predugački i sadrže težak jezik i previše stručnih pojmova. Nadalje, čitatelj mora raspolagati dovoljnim brojem dodatnih informacija kako bi mogao pratiti izvještaje. Televizijske vijesti izmjenjuju se za mnoge ljude prebrzo.

Časopisi

Časopisi s različitim temama pružaju mnogim ljudima zabavu te im koriste za napredovanje i razvoj. Stoga časopisi s tekstovima laganim za čitanje imaju visoku vrijednost za osobe s teškoćama čitanja.

6.2 Elektronički mediji i netiskana građa

Razne vrste elektroničke građe mogu biti od velike koristi osobama ograničenih čitalačkih sposobnosti, uključujući sljedeće:

Zvučni oblici

Zvučni oblici poput zvučnih knjiga i novina korisni su mnogim čitateljima, ne samo onima s oštećenim vidom, nego i onima s teškoćama čitanja. DAISY je standard koji je u širokoj upotrebi. Koristi se za proizvodnju i predstavljanje informacija u zvučnim i multimedijским oblicima.

Televizija – pokretne slike

TV i druge pokretne slike poput filmova, DVD-a i BluRaya mogu doprijeti do osoba s velikim teškoćama čitanja i razumijevanja. Pokretne slike vrlo su učinkovito pomagalo za one s teškoćama shvaćanja, za osobe s poremećajem pažnje te za osobe s oštećenjem sluha. Izbor televizijskih programa, kako vijesti tako i informativnih programa trebao bi biti dostupan i uključivati *titlove*.

CD, DVD, MP3 itd.

Moderna tehnologija definitivno je korisna osobama s raznim teškoćama. Informacije u elektroničkim oblicima, poput CD-ova, DVD-ova i MP3-ja, mogu biti vrlo korisne mnogim osobama s teškoćama čitanja. Informacija treba biti predstavljena na raznim funkcionalnim razinama koje dopuštaju korisniku napredovanje kroz građu na razini koju korisnik svladava. Elektronički format također uključuje pomoćne funkcije lagane za korisnikovo korištenje.

Također je presudno prilagoditi opremu i računalni program potrebama osoba s intelektualnim, kognitivnim i drugim teškoćama. Usklađivanje korisnikovih potreba s prikladnom opremom i predstavljanjem sadržaja, iziskuje razvoj odgovarajućeg sučelja.

DAISY (Digital Accessible Information System)

DAISY je pristupačno multimedijско predstavljanje građe lagane za čitanje i vrlo je korisno osobama s teškoćama u čitanju i shvaćanju. Ovu tehnologiju razvio je konzorcij DAISY (<http://www.daisy.org>) i održava je kao međunarodni standard za zvučne knjige.

Multimedija u formatu DAISY može biti knjiga koja govori ili digitalizirani tekst, sinkronizacija teksta te zvuk proizveden u skladu sa standardima DAISY. Ova građa može biti dostupna na CD-u, DVD-u, memorijskim karticama i internetski. Multimedijскоj građi u formatu DAISY može se pristupiti pomoću računala računalnim programom DAISY, mobilnih telefona i PDA-a.

Format DAISY samo sa zvukom koristan je i u kombinaciji s građom laganom za čitanje.

Knjigu u formatu DAISY može se čitati pomoću standardiziranih playera DAISY, mobilnih telefona i MP3 playera i iziskuje vrlo malo usmjeravanja.

Mrežna mjesta

Mrežna mjesta na internetu postala su krajnje važna za prijenos svih vrsta informacija kao i za omogućivanje interaktivne komunikacije između javnosti, vladinih agencija i poslovnih subjekata.

Izgled mrežnih mjesta treba biti jasan i jednostavan. Ona trebaju omogućivati lagano kretanje, a njihov sadržaj treba biti dostupan osobama raznih čitateljskih razina. Također trebaju uključivati poveznice na dodatne izvore. Alternativno je rješenje posebna stranica lagana za čitanje povezana s glavnom stranicom.

Cilj bi trebao biti pristupačnost za sve. Informacije o standardima u mrežnoj pristupačnosti dostupne su na mrežnim stranicama World Wide Web Consortiuma (W3C).

7. Postupak objavljivanja

7.1 Objavljivanje

Građu laganu za čitanje mogu objavljivati različiti nakladnici. Primjerice, komercijalne nakladničke kuće u skladu s načelom “normalizacije” i potpune integracije osoba s teškoćama u svakodnevni društveni život.

S druge strane, rad organizacija posvećenih izdavanju građe lagane za čitanje ima određene koristi jer zapošljavaju osoblje sa specijaliziranim vještinama i znanjima o potrebama ciljnih skupina, jedinstvenim uredničkim radom i poslovnim strategijama.

7.2 Autorsko pravo

Autorsko pravo pruža vlasniku izvornog intelektualnoga ili umjetničkog djela ekskluzivna prava na rad na određeno vrijeme. Autorsko pravo također pruža tvorcu pravo na zasluge za rad.

Zakoni o autorskom pravu donekle su standardizirani kroz međunarodne konvencije, ali i dalje postoje varijacije među narodima. Uobičajeno je da se autorsko pravo proteže na 70 godina nakon smrti tvorca djela.

Vlasnik autorskog prava može biti tvorac djela, ali također može biti druga osoba ili komercijalno poduzeće, primjerice nakladnička kuća. Vlasnik autorskog prava ima pravo odrediti tko može prevesti djelo ili ga prilagoditi u druge oblike. Vlasnik autorskog prava također ima pravo na financijsku korist koja proistječe iz djela.

Autorsko pravo ne pokriva ideje i informacije, samo oblik ili način u kojem se sadržaj objavljuje u javnosti. Zakoni o autorskom pravu iziskuju dopuštenje vlasnika autorskog prava prije nego se izvorno djelo prilagodi u inačicu laganu za čitanje. Djelo lagano za čitanje podliježe autorskom pravu.

Nagli razvoj tehnologije poput elektroničkih medija i interneta može postaviti nova pitanja o autorskom pravu budući da tehnologija stvara nove načine proizvodnje građe lagane za čitanje.

7.3 Ekonomičnost

Postoji li dobra ekonomska podloga za objavljivanje knjiga i novina laganih za čitanje? Ili je to djelatnost koja se može održavati jedino pomoću novčane potpore vlade ili privatnih dobrotvornih ustanova?

Troškovi proizvodnje, razumljivo, ovise o prodaji, nakladi, uređivačkoj razini i o oblikovanju. Troškovi proizvodnje građe lagane za čitanje uglavnom su viši od troškova proizvodnje standardne publikacije istoga žanra.

Postoje li uvjeti za samofinanciranje ili čak za zaradu? Odgovor može biti “da”, sudeći po iskustvu skandinavskih zemalja gdje prema podacima većina naslova laganih za čitanje prodajom od 3.000 do 5.000 primjeraka pokriva troškove proizvodnje. Tjedne novine lagane za čitanje na 8-12 stranica mogu se isplatiti već s 15.000- 20.000 pretplatnika.

8. Marketing

8.1 Razumijevanje marketinga

Stvaranje i objavljivanje knjiga i novina laganih za čitanje vrlo je zahtjevno. No, objavljivanje je tek pola posla. Dobar proizvod ne prodaje se sam – treba ga plasirati na tržište, a marketing postavlja posebne zahtjeve.

Kako na tržište izbaciti proizvod koji se temelji na pisanoj riječi namijenjenoj osobama s kulturološkim “ograničenjima” i pojedincima koji s ograničenom sposobnošću izražavanja vlastitih interesa? Ili osobama koje nemaju naviku čitanja i rijetko posjećuju knjižnice ili knjižare?

Uobičajen marketing nije primjeren, jer tu nije u pitanju samo marketing. Prije nego se proizvod lagan za čitanje može prodati, prvotna ciljna publika kao i njihovi prijatelji, rođaci i skrbnici moraju ga prihvatiti i pokazati aktivno zanimanje za njega.

U komunikaciji s osobama koje ne mogu čitati u uobičajenim uvjetima i načinima, važan je osobni kontakt. Do tih se prvotnih korisnika često mora doći preko posrednika. Dok se ne uspostave takvi kontakti, poslovni pokušaji i oglašavanje neće biti učinkoviti.

8.2 Predstavnici za čitanje

Osobe koje imaju najviše teškoća pri čitanju i osobe kojima je pristup kulturi ograničen jesu, kako smo već prije spomenuli, osobe sniženih intelektualnih i kognitivnih sposobnosti. Nije vjerojatno da će one spontano izraziti potrebu za knjigama i novinama. Knjige i novine za njih su strane i zastrašujuće. Osobe iz njihove neposredne okoline, obitelj i skrbnici, često nisu svjesni da vijesti i književna djela mogu biti izvor radosti osobama s teškoćama. Ovo je slučaj i kod osoba s demencijom.

Čitanje knjiga naglas pruža svima uključenima u taj postupak prigodu za istraživanje novih tema razgovora. Čitanje naglas od posebne je koristi osobama s demencijom čije se sjećanje prošlih događaja na taj način vraća, makar privremeno.

Primjer: Švedska organizacija predstavnika za čitanje

Centar za građu laganu za čitanje u Švedskoj snažno potiče čitanje i izdavanje građe lagane za čitanje. Organizacija *predstavnika za čitanje* također može biti snažan zagovaratelj kao u Švedskoj, gdje ove skupine djeluju u suradnji s mjesnim i pokrajinskim kulturalnim, društvenim i obrazovnim programima. Predstavnici za čitanje djeluju kao

posrednici za osobe koje vjerojatno neće na drugi način doći u kontakt s knjigama, vijestima i informacijama. Predstavnici za čitanje zaposlenici su koji su uz svoje redovne zadaće odgovorni za organizaciju čitanja u centrima za dnevnu skrb i ustanovama za osobe s intelektualnim teškoćama i demencijom.

Projekt predstavnika za čitanje pokrenuli su 1992. godine Švedski centar za građu laganu za čitanje i Švedska nacionalna udruga osoba s intelektualnim teškoćama. Danas su jedno ili dvoje predstavnika za čitanje, koji su odgovorni za organizaciju čitanja, kružoka, posjeta knjižnicama i sl., dostupni u gotovo svakom centru za dnevnu skrb i u mnogim ustanovama diljem Švedske. Sve županije u Švedskoj imaju skupine kojima upravljaju skrbnici osoba s intelektualnim teškoćama, koji su poučeni za predstavnike za čitanje. Nedavno su slični čitateljski kružoci bili organizirani za osobe s demencijom.

Organizacija predstavnika za čitanje naglašava važnost kulture i potiče čitanje. Čitanje se predstavlja kao prirodna sastavnica svakodnevnog života, a skrbnike i obitelji potiče se na pomoć u ovoj aktivnosti. Mjesna samouprava, knjižnice, škole, organizacije za obrazovanje odraslih i udruge za osobe s oštećenjima osnovali su koaliciju čija je dužnost uspostavljanje programa čitanja u njihovim zajednicama.

Rezultati projekta predstavnika za čitanje bili su vrlo pozitivni

Znatno više osoba sniženih intelektualnih sposobnosti bilo je u stanju čitati nakon što je dobilo knjigu u ruke, nego što se očekivalo. Mnogi od njih imali su više znanja, nego što je to prije bilo vidljivo, a čitateljski kružoci pobudili su zanimanje za različita područja i potaknuli pitanja i rasprave. Knjiga im je pomogla da misli i ideje koje prije nisu mogli izraziti, pretoče u riječi. Za većinu sudionika knjiga je postala dragocjenost.

Osobe s demencijom također su sklone skupnom čitanju naglas, što je uvod u teme za razgovor i poticaj za skupni kontakt.

Pokušaji utjecaja na stavove i poticanja na čitanje doveli su do povećane potpore izdavanja knjiga i novina laganih za čitanje.

8.3 Uloga knjižnica

Knjižnice su oduvijek imale ključnu ulogu u području građe lagane za čitanje. Većina knjiga laganih za čitanje prodaje se knjižnicama. To znači da uspjeh knjiga laganih za čitanje i njihovo dopiranje do čitatelja uvelike ovisi o knjižnicama i to onima koje promoviraju građu laganu za čitanje i osiguravaju smjernice osobama s teškoćama u čitanju.

Knjižnice uglavnom nisu bliske čitateljima građe lagane za čitanje. Narodne i školske knjižnice moraju sudjelovati u pokušajima dopiranja do ovih skupina korisnika. Uspjeh knjižnica u ovom području ovisi o četiri čimbenika:

- sposobnost knjižnica za rad s ciljnim skupinama (osobama koje žive u zajedničkom životnom prostoru, centrima za cjelodnevnu skrb, ustanovama i organizacijama za osobe s teškoćama i sa skrbnicima)
- poznavanje posebnih potreba čitatelja kroz pouku, ukoliko je potrebno
- znanje i vještina pri odabiru građe lagane za čitanje

- lakoća pristupa građi laganoj za čitanje: građa mora biti jasno označena i izložena.

Knjižnično osoblje mora biti osposobljeno za pružanje pomoći svim korisnicima, uključujući i osobama s teškoćama. Zaduženi član osoblja treba biti odgovoran za dostupnost informacija o knjižnoj građi svima (brošure, plakati, mrežne stranice itd.). Knjižnično osoblje također može osigurati programe opismenjivanja za one koji žele naučiti čitati ili ih uputiti na druge usluge opismenjivanja.

Jednako je važna i suradnja među svim vrstama knjižnica. Narodne i školske knjižnice trebale bi usko surađivati sa specijalnim knjižnicama, kao što su knjižnice za slijepe.

9. Potreba za znanstvenim istraživanjem

Postoji potreba za dodatnim istraživanjima o teškoćama čitanja i o konceptu laganom za čitanje. Izdavanje građe lagane za čitanje treba imati čvrsti znanstveni temelj i treba omogućiti učenje iz novih istraživačkih rezultata. Takvo istraživanje može uključiti različite discipline poput lingvistike i obrazovanja kao i one discipline koje su usmjerene na fizičke i intelektualne/kognitivne teškoće te grafičko oblikovanje.

10. Mreža *laganog za čitanje*

Međunarodna mreža laganog za čitanje otvorena je za sve zainteresirane i uključene u problematiku vezanu uz lagano za čitanje.

Cilj je mreže:

- informiranje ljudi o laganom za čitanje i podizanje razine znanja o konceptu laganog za čitanje
- osvješćivanje ljudi o potrebama za građom laganom za čitanje
- biti mjesto kontakta sa svijetom o problematici građe lagane za čitanje
- razmjena informacija, zamisli i iskustava
- poticanje suradnje između ljudi i organizacija u raznim zemljama.

Mreža laganog za čitanje također ima za svrhu:

- poticanje zajedničkih programa
- skupljanje sredstava za zajedničke programe
- poticanje i pokretanje istraživanja o laganom za čitanje
- poticanje novog razvoja laganoga za čitanje.

Mreža, također, povremeno dogovara seminare i konferencije.

U mrežu su dobrodošli nakladnici, proizvođači, pisci, novinari, ilustratori, fotografi, stručnjaci za marketing, knjižničari i ostale zainteresirane osobe i organizacije.

Više informacija o Mreži laganog za čitanje dostupno je na stranici www.easy-to-read-network.org.

Rječnik naziva

Ovo je popis odabranih naziva. Za detaljniji popis konzultirajte IFLA-ine publikacije.

BluRay

BluRay je isti format kao i DVD, ali na njemu se može pohraniti više informacija.

Brajevo pismo (brajica)

Sustav pisma za slijepe osobe. Slova su otisnuta kao izbočene točkice koje se mogu osjetiti pod prstima.

CD, CD-ROM

Kratice za “compact disc – read only memory”. Disk na kojemu je pohranjena velika količina podataka u digitalnom formatu: tekst, slika ili zvuk. CD-ROM možemo koristiti pomoću računala s ugrađenom CD-ROM jedinicom.

DAISY

Kratice za Digital Accessible Information System (informacijski sustav kojemu se može pristupiti digitalno). Daisy je standard za proizvodnju i predstavljanje zvučnih i multimedijских informacija.

Disfunkcija

Odnos ili ponašanje koje odstupa od onog koje se smatra uobičajenim.

DVD

Kratice za Digital Versatile Disc (digitalni raznoliki disk) ili Digital Video Disc (digitalni video disk). DVD je kompaktni disk namijenjen pohranjivanju filmova i drugih pokretnih slika. HD-DVD i BluRay su zapravo isti format kao DVD, ali omogućuju pohranu veće količine informacija.

Elektroničke knjige

E-knjiga skraćena je za elektroničku knjigu. Elektronička knjiga može odgovarati uobičajenoj tiskanoj knjizi. Elektroničke knjige obično se čitaju na osobnim raču-

nalima ili na određenim hardverskim napravama koje su poznate kao čitači elektroničkih knjiga. Mnoge se vrste mobitela također mogu koristiti za čitanje elektroničkih knjiga.

Funkcionalna pismenost

Općenito definirana kao razina pismenosti dovoljna za zadovoljavanje potreba u svakodnevnom životu; (tj. pisanje i čitanje kratkih rečenica, čitanje kratkih vijesti i članaka iz novina itd.). Iz iskustva znamo da je za dostizanje razine funkcionalne pismenosti potrebno nekoliko godina. Određenje funkcionalne pismenosti mijenja se prema složenosti društva.

Invalidnost

Invalidnost je nedostatak koji proistječe iz smanjenih sposobnosti ili oštećenja. Ona postoji u kontekstu socijalnih i ekonomskih uloga koje osobu s oštećenjem stavljaju u nepovoljan položaj u odnosu na osobe bez oštećenja. Primjeri invalidnosti uključuju nemogućnost korištenja javnog prijevoza, socijalnu isključenost, boravak u krevetu. Tako shvaćeno fizičko i mentalno oštećenje sprečava osobu u vođenju potpuno normalnoga života.

Informacijska tehnologija (IT)

Različite vrste tehnologija koje se koriste za stvaranje, pohranu, analizu i prijenos podataka pomoću računala ili uređaja za telekomunikaciju.

Logotip (logo)

Posebno oblikovanje imena, inicijala ili simbola koje koriste poduzeća i organizacije u promidžbene svrhe ili za identifikaciju proizvoda.

Metafora

Maštovit način opisivanja, pri čemu se govori o nečem drugom što ima svojstva onoga što želimo izraziti. Metafora se primjenjuje kao simbol, tj. smatra se simbolom.

MP3

Kratica za Moving Picture Experts Group (MPEG) Audio Layer 3 (stručna skupina za pokretnu sliku, zvučni sloj 3), češće MP3, digitalni je zvučni, kodirani format. Ovaj šifrirani format koristi se za stvaranje datoteke u formatu MP3 tako da se pohrani pojedini isječak zvuka, obično pjesme, da može biti organiziran i jednostavno prebačivan između računala i drugih naprava, poput MP3 playera.

Mrežno mjesto

Mrežna mjesta obično su poznata kao početna stranica poduzeća i organizacija i objavljena su na World Wide Webu na internetu.

Multimedija

Proizvodi ili programi koji uključuju korištenje više medija kao što su tekst, grafika, zvuk, videosnimke radi prenošenja informacija.

Nepismenost

Osoba koja nije dosegla stupanj funkcionalne pismenosti, nepismena je. Vidjeti pod: Funkcionalna pismenost.

Oštećenje

Oštećenje uzrokuje smanjene sposobnosti. Oštećenje je “ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje aktivnosti na način ili u dometu koji se smatra normalnim za ljude”. To je ograničenje funkcija na razini osobe, primjerice teškoće pri vidu, sluhu, kretanju.

PDA

Kratica za Personal Digital Assistant (osobni digitalni pomoćnik). To je lagano računalo koje se može držati u ruci, a koristi se kao osobni organizator s mnoštvom funkcija.

Prijelom

Izgled teksta, grafike i ilustracija u određenoj publikaciji.

Reklamni oglas na poledini knjige

Informacije otisnute na poledini knjige kako bi se pozornost privukla na sadržaj.

Sučelje

Odnosi se na korisničko sučelje računala i na računalni program o kojem se obično govori o izgledu na ekranu i koliko je lagan za korištenje.

UNESCO

Kratica za United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Obrazovna, znanstvena i kulturna organizacija Ujedinjenih naroda).

W3C

World Wide Web Consortium (Konzorcij World Wide Weba). W3C međunarodna je zajednica koja razvija standarde kako bi osigurala dugoročni razvoj mreže.

Kontakti i adrese

Popis odabranih nacionalnih aktivnosti o laganome za čitanje

Austrija

Atempo BetriebsgesmbH
Grazbachgasse 39, 8010 Graz
www.capito.eu

Belgija

Wablief
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
www.vocb.be

Danska

På let dansk
Fortunstraede 3,1
1065 Copenhagen
www.paaletdansk.dk

Finska

The Plain Language Centre – LL-center
Tölögatan 27 A
00260 Helsinki
www.papunet.net/ll-center

Grčka

Special Vocational Training Centre
ESEPA
S. Nikolakopoulou 13
N. Psychiko
Athens
www.esepa.gr

Japan

Japanese Society for Rehabilitation of
Persons with Disabilities
1-22-1 Toyama Shinjuku-ku
Tokyo 162-00052
www.dinf.ne.jp

Inclusion Japan

8F Zenkoku Tobacco Center Bldg
2-16-1 Nishi-shinbashi, Minato-ku
Tokyo 105-0003
www.ikuseikai-japan.jp

Latvija

Valdes Priekssedetaja
Maskavas 285/6
Riga LV 1050
www.vvagency.lv

Nizozemska

Y-Publicaties
1017 BX Amsterdam
postbus 10208
1001 EE Amsterdam
www.y-publicaties.nl

Norveška

Norwegian Centre for Easy-to-Read –
Leser soeker bok
Bygdøy alle 58 B
0265 Oslo
www.lesersoekerbok.no

Klar Tale/NTB
Postbox 6817 St Olavs Plass
0130 Oslo
www.klartale.no

Lettlest Forlag
Pb. 38 Falkum
N-3705 Skien
www.llf.no

Njemačka
Büro für Leichte Sprache Lebenshilfe
Bremen Waller Heerstrasse 55
28217 Bremen
www.lebenshilfe-bremen.de

Španjolska
Associació Lectura Fàcil
Ribera 8 pral.
08003 Barcelona
www.lecturafacil.net

Švedska
Swedish Centre for Easy-to-Read –
Centrum för lättläst
Box 9145
102 72 Stockholm
www.lattlast.se

Sesam
Fria Tidningar
Rusthållarvägen 133
128 Bagarmossen
www.fria.nu

Popis odabranih međunarodnih organizacija

**Mreža laganoga za čitanje
(Easy-to-Read Network)**
www.easy-to-read-network.org

**Međunarodna udruga za uključenosť
(Inclusion International)**
KD.2.03, University of East London,
Docklands Campus,
4-6 University Way, London E16 2RD,
United Kingdom
www.inclusion-international.org

**Međunarodna udruga za disleksiju
(International Dyslexia Association)**
40 York Rd., 4th Floor
Baltimore, MD 21204

Konzorcij DAISY
www.daisy.org

Dodatak

Književnost lagana za čitanje

Primjer:

Grof Monte Kristo

Alexandre Dumas

Izvorna hrvatska verzija (s francuskoga preveo Vladimir Brodnjak)

Dolazak u Marseille

Dvadeset četvrtog veljače godine 1815. dala je straža na tornju crkve Notre Dame da la Garde znak da se približava jedrenjak “Faraon” koji je plovio iz Smirne, Trsta i Napulja.

Jedan je pilotski čamac, kao i inače prigodom dolaska brodova, odmah isplovio iz luke te je, prošavši pored tvrđave If, pristao uz brod između rta Morgiou (Moržu) i otoka Rion.

Oko tvrđave Saint Jean (Sen Žan) sakupilo se, kao i uvijek, mnogo radoznalog svijeta, jer je za Marseille dolazak brodova bio uvijek važan događaj. Dolazak “Faraona” bio je utoliko važniji što je to bio brod sagrađen u ovdašnjem brodogradilištu, što je ovdje, u nekadašnjoj fokejskoj naseobini, bio pušten u more te je pripadao jednom brodovlasniku iz toga grada.

Približavajući se luci, brod je sretno isplovio iz tjesnaca što ga je erupcija vulkana usjekla između otokâ Calasareigne (Kalasarenj) i Jarose (Žaros), oplovio Pomègue i stao ulaziti u luku sa svoja tri četvrtasta jedra te prednjim jedrom i zadnjačom, no tako žalosno i polako da su gledaoci na obali s nekom zlom slutnjom u srcu pitali jedan drugoga kakva se to nesreća dogodila na brodu. Ali pomorci, vješti plovidbi, znali su posve sigurno da se nesreća, ako se već dogodila, nije dogodila samom brodu; jer on je plovio posve sigurno i na njem je bilo sve u redu. Sidro je bilo spremno da bude bačeno u more, uzeta na prednjoj strani bila su odvezana, a uz pilota, koji se spremao da brod uvede kroz uski prolaz u luku, stajao je mlad čovjek hitrih kretanja i bistrih očiju, koji je pažljivo pazio na svaki pokret broda i glasno ponavljao pilotove zapovijedi.

Neodređena zabrinutost što je obuzimala srca svih prisutnih naročito je obuzela jednog gledaoca na terasi tvrđave Saint Jean; obuzela ga je tako jako da nije mogao

dočekati da brod uplovi u luku, već je skočio u čamac i dao se prevesti do “Faraona”, te je stigao do njega još pred zaljevom de la Reserve (Rezerv).

Opazivši da se približava taj čovjek, mladi je mornar napustio svoje mjesto kraj pilota i nagnuo se preko palube, držeći šešir u ruci.

Bijaše to mladić od kojih osamnaest do dvadeset godina, vitak, visok, lijepih crnih očiju, a kose tamne poput ebanovine. Čitav njegov lik odavao je onu odvažnost i mirnoću koja je svojstvena ljudima naviklim od djetinjstva da se bore s opasnostima.

– Ah! To ste vi, Dantès! – kliknu onaj čovjek u čamcu. – Što se dogodilo? Zašto je na brodu sve tako snuždeno?

– Velika nesreća, gospodine Morrel – odgovori mladić; – velika nesreća, naročito za mene: kod Cività Vecchije (Čivita Vekia) ostali smo bez našeg vrlog kapetana Leclèra (Lekler).

Primjer:

Grof Monte Kristo

Verzija lagana za čitanje na hrvatskom:

U Marseilleu

Dvadeset i četvrtog veljače 1815. godine francuski brod dojedrio je u luku Marseille na jugu Francuske. Brod se zvao “Faraon”.

Uz pilota,
 koji je trebao brod uvesti u luku,
 stajao je mlad mornar oslonjen na ogradu.
 Moglo mu je biti najviše dvadeset godina.
 Bio je visok i vitak,
 imao je lijepe crne oči
 i crnu kosu.
 Izgledao je snažno i mirno.
 Zvao se Edmond Dantes.

Mladić je stajao i gledao u mali čamac
 koji je žurno veslao prema Faraonu.
 Čovjek u čamcu žustro mu je mahao.
 “Ah, to ste vi, Edmonde Dantes” doviknuo je.
 “Zašto izgledate tako tužno, mladi moj prijatelju?”
 “Dogodila nam se velika nesreća, gospodine Morrele”,
 odgovorio je mladić.
 “Ostali smo bez našeg kapetana!”

Nakladnik

Hrvatsko knjižničarsko društvo
c/o Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
Hrvatske bratske zajednice 4, Zagreb
e-mail: hkd@nsk.hr
www.hkdrustvo.hr/hr/izdanja

Za nakladnika
Marijana Mišetić

Korektura
Anka Ivanjek

Oblikovanje sloga
Denona, d.o.o